

добровільних та обов'язкових інструментів регулювання торгівлі лісовою продукцією та ринків. Обов'язкові інструменти ставлять мінімальні вимоги до лісового господарства. На них повинні базуватися добровільні інструменти, такі як лісова сертифікація сталого ведення лісового господарства. В іншому випадку існування різноманітних стандартів призведе до непевності на ринках та плутанини серед лісовласників та лісокористувачів. З часом вищі стандарти добровільних інструментів будуть включатися у національне лісове законодавство, цим самим підвищуючи планку і просуваючи до сталого лісокористування.

Не применшуючи важливості зазначених вище заходів, варто відзначити, що вони посідають другорядне місце серед інструментів удосконалення національної та міжнародної лісової політики, оскільки вони не спрямовані на подолання фундаментальних причин незаконних лісозаготівель. Головною серед них є відсутність політичної волі урядів країн контролювати процеси знеліснення та деградації лісів, що, своєю чергою, створює умови для корупції та незаконної діяльності.

Висновки:

1. Ефективне регулювання ринку лісової продукції та послуг повинне відбуватися за допомогою комплексу обов'язкових та добровільних інструментів лісової політики на національному та міжнародному рівнях.
2. Торговельні обмеження та вимоги щодо походження деревини дають змогу обмежити доступ на ринок незаконно заготовленої деревини та лісової продукції, а отже, забезпечити на міжнародних та національних ринках більшу частку лісової продукції легального походження.
3. Посилення управлінської функції державних органів у лісовому господарстві з метою боротьби з корупцією та незаконними лісозаготівлями повинне бути спрямоване на досягнення ширших економічних та соціальних цілей в рамках національної та міжнародної лісової політики.

Література

1. Еколого-економічні та соціальні проблеми, зумовлені неефективним і несталим веденням лісового господарства та незаконними лісозаготівлями в Україні : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 2-3 груд. 2010 р., м. Львів / за ред. І. Соловія, М. Чернявського, Я. Геніка. – Львів: Товариство "Зелений Хрест", Ліга-Прес, 2011. – 396 с.
2. Польовський А.М. Аналіз глобальних проблем знеліснення та сталого лісокористування / А.М. Польовський // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : ПБВ НЛТУ України. – 20 13. – Вип. 23.8. – С. 27-33.
3. Польовський А.М. Міжнародний досвід щодо призупинення знеліснення / А.М. Польовський // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : ПБВ НЛТУ України. – 20 13. – Вип. 23.11. – С. 138-143.
4. Douglas Jim. The Future of the World's Forests: Ideas vs Ideologies / Douglas Jim, Markku Simula. – Springer Science+Business Media B.V., 2011. – 211 p.
5. Li R. Long-term effects of eliminating illegal logging on the world forest industries, trade and inventory / R. Li, J. Buongiorno // Forest Policy and Economics. – 2008. – Vol. 10. – Pp. 480-490.
6. Strengthening forest law enforcement and governance / Report No. 36638-GLB, August 2006. – Washington, DC: The World Bank, 2006. – 77 p.
7. Tangmar Marmon. Corruption in the forestry sector and illegal logging / Tangmar Marmon // Policy Briefs. – Eschborn : GTZ, 2009. – № 1. – 15 p.
8. Wallace C. Economic transformation outside the law: corruption, trust in public institutions and the informal economy in transition countries of Central and Eastern Europe / Claire Wallace, Rossalina Latcheva // Europe-Asia Studies. – January 2006. – Vol. 58, № 1. – Pp. 81-102.

Польовский А.М. Исследование международной лесной политики по прекращению торговли незаконно заготовленной древесиной

Проанализированы основные причины незаконных лесозаготовок и последствия торговли незаконно заготовленной древесиной для рынков лесной продукции. Исследованы международные инициативы по решению проблемы торговли незаконно заготовленной древесиной. Предложен комплекс обязательных и добровольных инструментов международной лесной политики, необходимых для прекращения незаконных лесозаготовок и торговли незаконно заготовленной древесиной.

Ключевые слова: лесное хозяйство, лесная политика, устойчивое лесопользование, незаконная лесозаготовка, торговля лесной продукцией.

Polovsky A.M. Combating illegal trade of forest products in the framework of International Forest Policy

Main causes of illegal logging and consequences of illegal forest products trade for forest products markets are analyzed. International initiatives to combat illegal trade of forest products are investigated. Complex of mandatory and voluntary instruments of international forest policy, aimed at combating illegal logging and illegal forest products trade, is proposed.

Keywords: forest management, forest policy, sustainable forestry, illegal logging, forest products trade.

УДК 330.101:331.522.4

Доц. Г.В. Прошак, канд. екон. наук –
Львівський НУ ім. Івана Франка

ІНСТИТУЦІЙНА БАЗА РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ

Виокремлено та проаналізовано основні складові інституційної бази розвитку вітчизняного людського капіталу. Обґрунтовано необхідність дослідження інституційної бази із врахуванням багатограних відносин, які об'єднують формальні та неформальні інститути. Простежено позитивні та негативні тенденції у функціонуванні сучасної інституційної бази розвитку людського капіталу в Україні, що дасть змогу запропонувати шляхи її поліпшення.

Ключові слова: інституційна база, людський капітал, неформальні інститути, формальні інститути, освіта, охорона здоров'я, культура.

Постановка проблеми. Інституційний підхід до аналізу людського капіталу передбачає вивчення таких суспільних інститутів, як сім'я, освітні та медичні заклади, установи культури, центри підготовки і перепідготовки кадрів, служби зайнятості тощо. Синтез основних положень неокласичного напрямку економічної теорії та інституціоналізму дає змогу глибше дослідити природу людського капіталу і його роль у соціально-економічному розвитку країни. Проте у період формування інноваційної економіки актуальною проблемою є становлення нової інституційної бази, яка має створювати сприятливі умови для збереження людського капіталу, нагромадженого за попередні роки, примноження інноваційного людського капіталу та ефективного його використання у вітчизняній економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поява і розвиток концепції людського капіталу пов'язані з роботами Т. Шульца, Г. Беккера, Е. Денісона, Дж. Кендрика, Ф. Махлупа, Дж. Мінцера, Дж. Псахаропулоса, Л. Туроу, І. Фішера та інших відомих вчених. У своїх працях вони розкрили сутність поняття "людський капітал", проаналізували вплив інвестицій на формування і розвиток

людського капіталу, теоретично обґрунтували вигоди від використання людського капіталу тощо. В Україні проблеми розвитку вітчизняного людського капіталу досліджують В. Антонюк, В. Близнюк, О. Бородіна, Н. Голікова, О. Головінов, О. Грішнова, І. Журавльова, С. Клименко, В. Куценко, Г. Назарова, Ж. Поплавська, О. Стефанишин та ін. Однак на сьогодні ефективність використання людського капіталу в економіці України залежить також від інституційної бази, яка має забезпечувати не тільки формування людського потенціалу, а й створювати необхідні передумови для перетворення його в людський капітал.

Метою роботи є дослідження особливостей сучасної інституційної бази розвитку людського капіталу в умовах поширення ринкових відносин в економіці України. Для досягнення мети розглянуто взаємозв'язок і роль неформальних та формальних інститутів у формуванні та використанні людського капіталу в національній економіці, виокремлено та обґрунтовано позитивні та негативні моменти у функціонуванні інституційної бази розвитку вітчизняного людського капіталу.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з основних положень теорії людського капіталу, інституційну базу ми визначаємо як сукупність інститутів, які впливають на розвиток та удосконалення особистих і ділових рис людини з метою соціально-економічного піднесення країни. З урахуванням того, що інститут охоплює формальні та неформальні рамки взаємодії індивідів в економічній, політичній і соціальній сферах, пропонуємо розглянути такі елементи інституційної бази:

- 1) неформальні інститути, які ґрунтуються на менталітеті і культурі народу, моральних цінностях, звичаєвому праві (традиціях, нормах поведінки тощо);
- 2) формальні інститути, які керуються у своїй діяльності нормативно-правовими документами і до їх складу входять: сім'я; заклади освіти, науки, охорони здоров'я, культури та спорту; служби зайнятості; організації з врегулювання міграційних процесів; профспілки; асоціації працевдавців та ін.

Багатосторонні відносини, які об'єднують ці компоненти, утворюють цілісну інституційну базу розвитку людського капіталу. Нормативно-правові акти формуються і вводяться у дію, виходячи з наявних у суспільстві неформальних інститутів (менталітету, культури, моралі та ін.). Ступінь відповідності елементів інституційної бази, а також взаємодоповнюваність формальних і культурних норм, регулюють поведінку людини. Керуючись у своїй діяльності правовими документами і неформальними правилами, формальні інститути досягають визначених цілей.

Ефективне функціонування інститутів, особливо у перехідні періоди, слугує основою для формування і розвитку людського капіталу. В іншому випадку людський капітал знаходить нелегальні форми прояву, зокрема через корупційні схеми отримання доходів, що призводить до поширення таких негативних явищ, як масове хабарництво, фінансові піраміди, організована злочинність. Прийнятні суспільством вони перетворюються в інститути, які задовольняють потреби конкретних кланових та олігархічних груп і негативно впливають не тільки на розвиток людського капіталу суспільства, а й гальмують економічний поступ країни.

Особливо це актуально для України, де спостерігається правовий нігілізм, що спричинив різку диференціацію доходів, бюрократичну тяганину, корупційні прояви і зменшив результативність державних соціальних програм, спрямованих на розвиток окремих елементів людського капіталу. Підтвердженням цього слугує той факт, що Україна у 2012 р. посіла 144 місце (серед 176 країн) за індексом корупції, який розрахований глобальною антикорупційною неурядовою організацією Transparency International. Найкорумпованішими українці вважають судову систему (4,5 бали з 5 можливих), міліцію (4,4 з 5), чиновників (4,3 з 5) [1]. Тому, на наш погляд, важливе значення має нормативно-правове забезпечення розвитку людського капіталу, яке ґрунтовно проаналізовано у статті [2]. Досконалість правового поля унеможливило підпорядкованість державної політики та ресурсів інтересам олігархів та фінансово-промислових груп.

Виходячи з викладеного вище, важливим елементом інституційної бази виступають неформальні правила, норми і поведінка, закріплені у відповідних сферах національної економіки. Дотримання встановлених норм контролюється культурними механізмами – суспільною думкою, мораллю, зустрічною поведінкою індивідів. Економічна історія розвитку країн свідчить, що успіх економічних реформ визначається тим, наскільки модель їхнього розвитку відповідає нормам національної культури. Особливо це стосується тих держав, які стали на шлях ринкових перетворень. Коли така відповідність існує, реформи проходять легше, в іншому випадку вони нашоувхуються на спротив населення, які не бажають змінювати свої погляди, інтереси та поведінку.

У контексті розвитку людського капіталу важливим є дослідження взаємозв'язку економічної культури, національної економіки та людського капіталу. Не підлягає сумніву, що економічна культура стимулює розвиток людського капіталу, створюючи передумови для розвитку творчої діяльності людей. Впровадження передової техніки та технології, прогресивних форм організації праці вимагає від людини підвищення її освітнього рівня, додаткових знань, набуття певного фахового досвіду тощо. Через такі зміни людський капітал зазнає якісного оновлення і результати відповідних перетворень мають позитивні наслідки для національної економіки. Адже нагромадження людського капіталу створює передумови для розвитку конкурентоздатної робочої сили, яка спроможна забезпечити високі темпи економічного зростання країни.

Розвиток національної економіки, своєю чергою, може забезпечити фінансування соціальної сфери, що істотно вплине на процес нагромадження людського капіталу. Разом із тим, прогрес знань та їх матеріалізація у предметах інтелектуальної власності, виявляються в явищах культури і роблять їх надбанням наступних поколінь людей. Найбільш очевидним результатом розвитку економічної культури є підвищення динамічності нації та її інноваційної діяльності.

Для України, як і для інших країн колишнього Радянського Союзу, характерним є те, що руйнування попередніх інститутів значно випередило у часі становлення нових. Унаслідок цього утворилися прогалини, слабини і суперечності нових норм, що зменшило їх значимість для суспільства. Це призвело до того, що культурні норми стали різко відрізнятися від чинних правових норм.

Від того, наскільки швидко вдасться виправити таку диспропорцію між відповідними елементами інституційної бази, залежатиме якість та ефективність функціонування інститутів.

Ще однією особливістю неформальних інститутів в Україні є те, що за роки незалежності українці стали позбуватись комплексу патерналізму і все частіше покладаються на власні сили. Вони самі почали вирішувати – працювати їм, отримувати соціальну допомогу чи вести домашнє господарство. Вони отримали право на страйки, у них з'явилася можливість користуватися приватними освітніми і медичними послугами, виїжджати за кордон як туристи, на роботу, навчання або на постійне місце проживання тощо. Тип поведінки людини, його конкурентоздатність на ринку праці значною мірою стали визначатися рівнем розвитку його людського капіталу.

Наступною складовою інституційної бази є формальні інститути. Вони організують і скеровують життєдіяльність суспільства та здійснюють відчутний вплив на перетворення, які у ньому здійснюються. Важливу роль у формуванні та розвитку людського капіталу відіграють інститути освіти, охорони здоров'я, культури, спорту, служби зайнятості та ін. Від їх адаптивних властивостей, тобто вміння швидко й ефективно реагувати на будь-які зміни в суспільстві, залежить рівень розвитку вітчизняного людського капіталу.

Зважаючи на провідну роль освіти у формуванні людського капіталу, наше дослідження формальних інститутів в Україні ми розпочнемо з аналізу кількості та якості функціонування освітніх закладів країни. Сьогоднішня система державної освіти в Україні охоплює: дошкільну освіту, загальну середню освіту, позашкільну освіту, професійно-технічну освіту, вищу освіту, післядипломну освіту, аспірантуру, докторантуру, самоосвіту. Кожна з них базується на таких принципах, як доступність, рівність, гуманізм, безперервність, взаємозв'язок освіти з національною історією, культурою, традиціями тощо [3, с. 3]. Державна політика в освітній галузі, базована на цих принципах, дає змогу досягати високого рівня розвитку людського капіталу через розвиток розумових і фізичних здібностей людини та виховання її в дусі високих моральних цінностей. Водночас підвищення освітнього рівня народу здатне забезпечити всезростаючі потреби національної економіки у висококваліфікованих спеціалістах.

Першою ланкою системи освіти в Україні є дошкільне виховання. Воно здійснюється у різних за формою власності, змістом і профілем роботи типах дошкільних закладів. У 2011 р. налічувалося 16,1 тис. дошкільних закладів, в яких виховувалося 1354 тис. дітей. Проте їх кількість скоротилася в 1,5 раза, порівняно з 1991 р. [4]. Відтак якісне дошкільне виховання впливає на людський капітал індивіда, оскільки формує основу для повноцінного розвитку дитини, готовність її до школи та створює передумови для набуття нею життєвого досвіду.

Другою і найбільшою структурною одиницею вітчизняної системи освіти виступає загальна середня освіта. Зауважимо, що у 2011/2012 навчальному році в Україні функціонувало 19,9 тис. середніх навчальних закладів, що на 1900 закладів менше, порівняно з 1990/1991 навчальним роком (табл.). Аналіз динаміки кількості учнів у цих освітніх закладах засвідчує постійне їх скорочення.

Якщо у 1990/1991 навчальному році в середніх школах навчалось 7132 тис. учнів, в 1998/1999-6987 тисяч, то у 2011/2012 – тільки 4292 тисячі.

Табл. Динаміка і місткість освітніх закладів України, тис.

Показник	Рік	1990/91	1994/95	1998/99	2002/03	2006/07	2011/12
Кількість: загальноосвітніх навчальних закладів		21,8	22,3	22,1	22,1	21,4	19,9
учнів у загальноосвітніх навчальних закладах		7132	7125	6987	6350	5120	4292
професійно-технічних навчальних закладів		1,246	1,177	0,995	0,962	1,021	0,976
учнів у професійно-технічних навчальних закладах		643,4	572,8	529,0	501,9	473,8	409,4
вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації		0,742	0,778	0,653	0,667	0,570	0,501
студентів у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації		757	645	504	583	468	357
вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації		0,149	0,232	0,298	0,330	0,350	0,345
студентів у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації		881,3	888,5	1210,3	1686,9	2318,6	1954,8
аспірантів		13,374	15,643	21,766	25,288	31,293	34,192
докторантів		-	0,927	1,247	1,166	1,373	1,631
Усього освітніх закладів		23,94	24,49	24,05	24,06	23,34	21,72
Усього учнів, студентів, аспірантів і докторантів, які навчалися		9427,07	9247,87	9253,01	9148,15	8413,07	7048,82
Населення України		51556,5	51715,4	49973,5	48240,9	46749,2	45598,2
Частка учнів, студентів, аспірантів і докторантів (які навчалися) від населення України, %		18,28	17,88	18,52	18,96	18,00	15,46

Складено за даними Державної служби статистики України: [4].

Зменшення кількості дітей у дошкільних і середніх закладах освіти наперед пов'язане з несприятливою демографічною ситуацією в Україні, головною ознакою якої є низька народжуваність. Зниження кількості самих носіїв людського капіталу унеможливує стабільне його відтворення. Неувага уряду до цієї проблеми знайде свій відбиток у майбутньому, бо не буде належного забезпечення національної економіки висококваліфікованими кадрами.

Поряд із загальною освітою, на формування людського капіталу впливає спеціальна підготовка. Професійно-технічна освіта спрямована на здійснення допомоги в оволодінні різними професіями, спеціальностями, кваліфікацією, відповідно до інтересів людей і потреб національної економіки.

В Україні простежується тенденція до зменшення кількості як професійно-технічних закладів, так і чисельності учнів, які в них навчаються. Якщо у 1990/1991 навчальному році у системі Міністерства освіти і науки України налічувалося 1246 професійно-технічних навчальних закладів, де навчалось 643,4 тис. учнів, то у 2011/2012 навчальному році ці показники зменшилися до 976 і 409,4 тис. відповідно (див. табл.).

Основними причинами зменшення кількості ПТНЗ та їх наповнюваності в Україні є закриття багатьох підприємств, у підпорядкуванні яких перебували

професійно-технічні навчальні заклади, і їх низька конкурентоздатність серед нових типів навчальних закладів. Усунути ці недоліки і підвищити престижність професійно-технічної освіти можна через організаційно-методичні зміни, а саме – впровадження нових навчальних програм та планів, введення і оновлення змісту професій та спеціальностей і зміцнення матеріально-технічної бази.

Ринкові перетворення в Україні зумовили зміни в організації та структурі мережі закладів вищої освіти і започаткували багаторівневу підготовку фахівців. Система вищих закладів освіти в Україні у 2006/2007 навчальному році була представлена 570 вищими навчальними закладами I-II рівнів акредитації з підготовки молодших спеціалістів, бакалаврів та 350 вищими закладами освіти III-IV рівнів акредитації з підготовки бакалаврів, спеціалістів і магістрів. Упродовж останніх двох десятиріч їхня діяльність значно активізувалася. Зокрема, кількість вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації збільшилася за роки незалежності у 2,3 раза, а прийом до них – у 2,2 раза (табл.).

Важливою ознакою сучасної системи освіти України є зростання кількості фахівців найвищої кваліфікації – аспірантів і докторантів. Якщо на початку 1990 р. в Україні було 13374 аспіранти, то в 1999 р. – 21766, а у 2012 році – 34192. Кількість докторантів упродовж 1994-2011 рр. зросла в 1,8 раза і в 2012 р. налічувала вже 1631. Завдяки аспірантурі та докторантурі формується людський капітал найвищої якості. Це позитивна тенденція, оскільки "відплив умів" якраз зменшує людський капітал суспільства. Нова генерація науковців здатна усунути диспропорції щодо розвитку наукового забезпечення національної економіки.

Проведений аналіз доводить, що за 1990-2012 рр. кількість освітніх закладів і їхня наповненість значно зменшилася. Водночас на 2,83 % зменшилася частка учнів, студентів, аспірантів і докторантів (які навчалися) від усього населення України (див. табл.). Зменшення кількості самих носіїв людського капіталу супроводжується ще й зниженням його якісних характеристик. На думку вітчизняних економістів [5, с. 58], для забезпечення добротності освіти необхідно чітко розмежувати учасників освітнього процесу на тих, які надають послуги, і тих, хто контролює її якість, а також запровадити випереджальне планування підготовки спеціалістів. Нераціональна політика підготовки кадрів для потреб вітчизняної економіки призведе у майбутньому до значного невикористання сформованого і нагромадженого людського капіталу.

На наш погляд, подібно до закладів освіти розвиваються інститути охорони здоров'я. Наприклад, протягом 1995-2011 рр. кількість лікарняних закладів скоротилася на 1,4 тис., санаторіїв та пансіонатів з лікування – на 43. Водночас зменшилася й кількість лікарів усіх спеціальностей: з 230 тис. у 1995 р. до 224 тис. у 2011 р. Таке скорочення у медичній сфері призвело до погіршення стану здоров'я індивідів і негативних тенденцій в охороні здоров'я нації. Зокрема, упродовж 1990-2011 рр. кількість захворювань в Україні зросла на 193 тис. [4]. Позитивним моментом у функціонуванні вітчизняної системи охорони здоров'я є те, що останніми роками в Україні визначився стратегічний напрямок розвитку первинної медико-санітарної допомоги і знижується госпітальна фор-

ма лікування. Це дає змогу значно економити державні кошти, бо на стаціонари припадає близько 80 % фінансування.

Окремого розгляду заслуговує той факт, що людський капітал неможливо поєднувати із застарілими стереотипами поведінки людини, оскільки його ефективне використання пов'язане з творчою працею. Це твердження впливає також із сутності категорії людського капіталу, адже головне його призначення полягає у тому, щоб приймати раціональні рішення, ґрунтуючись на досягненнях культури.

Для всебічного виховання дітей і самовдосконалення дорослих людей, розвитку їхнього людського капіталу в країні має бути відповідне забезпечення інститутами культури. Однак виконаний нами аналіз вказує на зменшення кількості закладів культури, зокрема: масових універсальних бібліотек – на 6,3 тис., установ культури клубного типу – на 6,6 тис., кількості демонстраторів кіно – на 25 тис. [4] Недостатня кількість і розвиток інститутів культури в нашій державі перешкоджає процесам формування людського капіталу, адже набуті знання можна ефективно використати лише за умови "глибокого проникнення в національне середовище, пізнання традицій, менталітету, господарської етики власного народу" [6, с. 74]. На таких же принципах повинна ґрунтуватися діяльність контрагентів ринку праці.

Зауважимо, що головним стимулом активної господарської діяльності для більшості громадян України заробітна плата. Низька ціна на індивідуальний людський капітал стала причиною незайнятості наявних вакансій на вітчизняному ринку праці. Однак проблема вакантних місць спричинена не тільки низькою заробітною платою, а й малоефективною діяльністю державних служб зайнятості (ДСЗ). Наприклад, тільки 60 % усіх задіяних ДСЗ до професійного навчання працевлаштувалися, а інші знову стали безробітними. Тривале безробіття негативно впливає на якість сформованого людського капіталу та наближає "період напіврозпаду компетентності", тобто старіння знань, зниження, а то і втрату кваліфікації. Зазвичай, державні служби зайнятості в Україні використовують пасивні заходи, які не передбачають збереження або підвищення кваліфікації, тобто відновлення людського капіталу. Зокрема, у 2012 р. допомогу з безробіття отримали 62 % від усієї кількості осіб, зареєстрованих ДСЗ, тоді як професійне навчання пройшли тільки 12 % [7].

На завершення аналізу інституційної бази розвитку людського капіталу, розглянемо роль профспілок. У теорії людського капіталу профспілки аналізуються як організації, які покликані захищати працівників від експлуатації працедавців, впливати на підвищення заробітної плати своїх членів і стабілізувати розвиток національної економіки.

Профспілковий рух в Україні за роки незалежності демонструє сталу тенденцію до зниження. Об'єктивними чинниками таких перетворень в Україні є: скорочення кількості робочих місць, трудова міграція за кордон, перетікання робочої сили у підприємницький і тіньовий сектор економіки, а також у фермерські господарства. Спостерігається й добровільний вихід з профспілок внаслідок розчарування у спроможності профспілки захистити людину, яка опинилася у складних життєвих умовах. Проте першочерговими завданнями профспі-

лок у процесі захисту людського капіталу має виступати їхня діяльність, спрямована на підвищення заробітної плати, боротьбу із затримкою виплат заробітної плати та з безробіттям.

Висновки. Отже, інституційна база розвитку людського капіталу в Україні не повною мірою виконує адаптивну, стабілізаційну, інноваційну та інтеграційну функції. Проте потрібно наголосити на позитивних і негативних моментах її функціонування.

Позитивним є те, що за останні роки активізувалася діяльність інститутів освіти, охорони здоров'я, ринку праці тощо. Спостерігається розширення видів послуг для потреб населення, інтеграція у світовий освітній простір, співробітництво з країнами у науковій, медичній та інших сферах. Запровадження приватних інститутів освіти, охорони здоров'я тощо стимулювало конкуренцію між ними. Водночас ліквідація монополії держави на підготовку кадрів сприяла формуванню людського капіталу, оскільки індивіди стали вільними у виборі професії, а пізніше у реалізації своїх здібностей, знань, майстерності. Відтак це дало змогу отримувати їм вищу віддачу від людського капіталу.

Водночас можна виділити такі негативні моменти у функціонуванні інституційної бази:

- 1) новоприйняті нормативно-правові документи не забезпечили формування єдиних загальнонаціональних цілей щодо розвитку людського капіталу і орієнтацію влади на їх досягнення;
- 2) відособлена діяльність інститутів освіти і ринку праці спонукала значне недовикористання людського капіталу;
- 3) олігархічна приватизація і нестабільна політика уряду призвели до руйнування великих галузей економіки, кризи інвестицій, розкраданню державної власності, внаслідок чого зменшилися можливості держави реалізувати сильну соціально-економічну політику, що призвело до зменшення людського капіталу;
- 4) криза інститутів сім'ї, школи, культури, ЗМІ (збільшення розлучень, кількості "дітей вулиці", поширення низькопробної масової культури Заходу) послабила їх соціальну інтеграцію і негативно вплинула на якість людського капіталу.

Тому на сучасному етапі інституційна база розвитку вітчизняного людського капіталу має все ще перехідний характер і її функціонування не завжди відзначається високою результативністю.

Література

1. Corruption perceptions index 2012. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.transparency.org>.
2. Прошак Г.В. Нормативно-правове забезпечення розвитку людського капіталу як чинник економічної безпеки України / Г.В. Прошак // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ : зб. наук. праць. – Сер.: Економічна. – 2011. – Вип. 2. – С. 10-18.
3. Закон України "Про внесення змін і доповнень до закону Української РСР "Про освіту": за станом на 23 березня 1996 р. – Офіц. вид. – К. : Вид-во "Генеза", 1996. – 36 с.
4. Освіта. Охорона здоров'я. Культура. Статистична інформація // Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Александров В. Освітня послуга / В. Александров // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2006. – № 8. – С. 53-60.

6. Злупко С. Вивчення економічної україніки – основа формування економістів-державотворців / С. Злупко // Економіка України : політико-економічний журнал. – 1999. – № 11. – С. 71-74.

7. Ринок соціальних послуг за 2012 р. // Державна служба зайнятості. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.dcz.gov.ua>.

Прошак Г.В. Институциональная база развития человеческого капитала

Выделены и проанализированы основные составляющие институциональной базы развития отечественного человеческого капитала. Обоснована необходимость исследования институциональной базы с учетом многогранных отношений, которые объединяют формальные и неформальные институты. Прослежены позитивные и негативные тенденции в функционировании современной институциональной базы развития человеческого капитала в Украине, что позволит предложить пути ее улучшения.

Ключевые слова: институциональная база, человеческий капитал, неформальные институты, формальные институты, образование, здравоохранение, культура.

Proshak H.V. Institutional basis of development of human capital in Ukraine

The main components of the institutional basis of national human capital were singled out and analyzed. The necessity to study the institutional framework, taking into account the multifaceted relationships that combine formal and informal institutions was justified. Positive and negative trends in the functioning of a modern institutional basis of national human capital in Ukraine were traced, this investigation will provide an opportunity to propose the ways for its improvement.

Keywords: institutional base, human capital, informal institutions, formal institutions, education, health care, culture.

УДК 657.1

Доц. І.М. Святенко, канд. екон. наук –
Майківський економіко-гуманітарний інститут

ЕЛЕМЕНТИ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ

Досліджено сутність і зміст облікової політики підприємств. Розглянуто наявні українські та міжнародні підходи до визначення складових облікової політики та розроблено власні пропозиції щодо побудови раціональної та ефективної системи формування облікового процесу. Вивчено актуальні проблеми формування облікової політики підприємств України. Надано пропозиції щодо можливих шляхів покращення облікової політики підприємств. Надані пропозиції щодо відображення в обліковій політиці розглянутих елементів сприятимуть чіткій організації бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.

Ключові слова: організація бухгалтерського обліку, облікова політика, обліковий процес, фінансова звітність підприємств, принципи та вимоги до обліку та фінансової звітності, наказ про облікову політику, елементи облікової політики.

Актуальність теми. Важливою складовою організації обліку на підприємствах будь-яких організаційно-правових форм та форм власності є облікова політика. Поняття облікової політики в Україні пов'язане з реформуванням системи обліку у 1999 р. та прийняттям Положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Питання сутності облікової політики розглядали такі видатні українські вчені як: Т.В. Барановська, яка розглядає облікову політику як методологію, обрану підприємством з урахуванням встановлених норм та особливостей [1], М.Т. Білуха, що тлумачить облікову політику як спосіб ведення облікового про-